

Lokatiivista ja genetiivistä ym.

Edellä ss. 298—306 julkaistussa kirjoituksessaan LAURI KETTUNEN valittaa sitä, etten ole sm.-ugr. kaasuksia koskevassa suppeassa yleiskatsauksessani viitannut hänen artikkeliinsa »Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs». Minun oli rajoitettava lyhyesti perustelemaan käsitystäni lokatiivin ja genetiivi-instruktiivin päätteiden erillisyydestä; olisi ollut tarkoituksetonta ryhtyä polemikoimaan nimenomaan Kettusta vastaan. Silti en ole jättänyt hänen jo »Hauptzüge der livischen Laut- und Formgeschichte»-teoksesta tuttuja teorioitaan enempää kuin VESKENKÄÄN mielipiteitä vaille huomiota. Niitä referoidaan siinä kohtaa TAULIN FUF:n XXXII osassa ilmestynyttä kirjoitusta, johon esityksessäni s. 15 (alamuist. 45) kehotan lukijaa tutustumaan, mikäli hän haluaa lähempiä tietoja tämän kysymyksen käsittelystä alan kirjallisuudessa.

Kun Kettunen nyt jälleen toistaa väitteensä, että liivin kielen ns. datiivi-genetiivi valaisisi genetiivin kehittymistä lokatiivista, lienee syytä tarkastaa, minkä verran siinä on perää.

Kettunen on pyrkinyt selvittämään ims. suhteita myös etäsukukielten avulla, joten hän sallinee minunkin menetellä samoin. Lokatiivin päätteiden edustus sm.-volg. kielissä on seuraava: tšer. *nā, nə* (> tšerI murteittain *ne, no, nō*), mordE *na, ná, ne, né, M ne*, ims. (= ksm.) *na, nā*, lp. (= klp.) **nē* (klp. ajan jälkeinen loppuheitto us. murteissa määräehdoin). Genetiivin (resp. instruktiivin) päätteenä taas on kaikissa sm.-volg. kielissä *n* (*n* > \emptyset niissä murteittain); erikoisasemassa on mordva, jonka liudentunut *ñ* on toistaiseksi selittämättä¹. Havaitaan, että sm.-volg. kieli-

¹ Mordvan takavokaalisissakin sanoissa sekä vartaloon kuuluvana että taivutuspäätteenä tavattava sanansisäinen ja -loppuinen *ñ* ansaitsisi erikoistutkimuksen, jossa olisi mahdollisuutta myöten kiinnitettävä huomiota myös fonologisiin näkökohtiin. Meillä näyttäisi olevan ainakin yksi selvä todiste siitä, että alkup. *ñ* saattoi mordvassa säilyä sanan sisällä silloin, kun sanan alussa *ñ* > *n* (nim. sanassa *koñams* 'ummistaa silmät'). Alkup. *s* on säilynyt niin sananalkuisena kuin -sisäisenäkin (soinnillisessa ympäristössä > *z*). Entä sitten sekundäärisen konsonantinliudennuksen synty ja kronologia? Jos kyseessä on nuori venäläis-peräinen ilmiö, kuten yleensä ajateltaneen, niin kuinka selittyvät tapaukset E *pañems*, M *pañoms* < **pane-*, E *poñems*, M *poñoms* > **pure-*, E *kolgems*, M *kolgoms* < **kulke-* yms.? Hyvin lähellä on ajatus, että niiden vartalokonsonantiston liudennus on peräisin varhaisesta kantamordvan vaiheesta, jolloin 2. tavun alkup. **e* oli takavokaalinkin jäljessä vielä pala-taalinen ja pystyi (sporadisesti) liudennuksen aiheuttamaan (vrt. FUF XXIX 299). Jos siis etuvokaalien aiheuttama liudennus olisikin omaperäistä kmord. kehitystä, niin genetiivi-instruktiivin *ñ* ehkä voitaisiin takavokaalisissa sanoissa katsoa etuvokaalisista yleistyneeksi. Toisaalta huom. alamuist. 2 (s. 311).

haarassa lokatiivin ja genetiivin päätteiden välillä vallitsee selvä ero, jonka on täytynyt olla olemassa jo sm.-volg. kantakielessä, ts. ainakin 3 000 vuotta sitten. Sellaiset liivin muodot kuin *mi'nnæn*, *su'ggæn* palautuvat selvästi essiiviin (< **minuna*, **sukuna*); niiden konsonanttiloppuisuus on siten myöhäisen liiviläisen erikoiskehityksen, loppuheiton, tulos. Tätä *n*:ää ei voida asettaa geneettiseen yhteyteen kantasuomelle, kantalapille ja volgal. kielille yhteisen genetiivin *n*-päätteen kanssa.

Sitten alkup. *na-*, *nä*-lokatiivin syntaktiset käytännöt sm.-volg. kielissä. Tšeremississä tämä kaasus esiintyy paikan adverbissa (kuten 'alla', 'edessä', 'kaukana', 'keskellä', 'lähellä', '-puolella', 'päällä, yllä', 'päässä, lopussa', 'takana', 'ulkona', 'vieressä') sekä yhdessä ajan adverbissa ('illalla'), mordvassa harvinaisena »temporaalina» ('illalla', 'kesällä', 'syksyllä', 'talvella', '[sinä] päivänä)', itämerensuomessa yl. essiivinä ja eräissä paikan ja ajan adverbissa, lapissa itämerensuomen käytäntöä vastaavasti sekä lisäksi translatiivina ja *monikon* lokatiivina (so. ruotsinlapissa inessiivinä ja adessiivina, idempänä myös elatiivina ja ablatiivina), etelä-, inarin- ja koltanlapissa myös yksikön lokatiivina, kun on kysymys eräistä attribuutteina olevista pronomineista sekä lukusanoista (pääsana on tällöin sisäisessä paikallissijassa), esim. IpEt. *tännie muoresne* 'siinä puussa', I *mañe (tañe) muddöst* 'missä (siinä) asti, missä (siinä) vaiheessa' (sananomuk. »minä (sinä) vaiheesta»); Et. *g₂ekfænə godfæsn*, I *küðhtin cygðist* 'kahdessa kodassa'. Kaikki kielet viittaavat jotenkin selvästi siihen, että jo sm.-volg. aikana *na-*, *nä*-päätteinen kaasus oli varsinaisten substantiivien paradigmassa alkanut kadottaa lokatiivin merkitystään. Tähän kuvaan sopii hyvin se, että lokatiivin alkuperäisen funktion pääperilliseksi tullut inessiivi on peräisin juuri sm.-volg. ajalta. Lapin **na-*, **nä*-tyyppinen mon. lokatiivi on useassakin suhteessa problemaattinen (esim. onko se tässä merkityksessään v-ksm. ajan perua vaiko lappalainen erikoisilmiö ja tunnettuinko sm.-volg. kaudella monikon paikallissijoja vielä ollenkaan), mutta ei millään tavoin estä päättelemästä, että ainakin jo myöhäiskantasuomessa sellaisilla muodoilla kuin *pūna*, *jalkana*, *isänä*, *nurmena*, *minuna*, *sukuna* (> liiv. *pūn*, *jālgañ*, *izān*, *nuřmāñ*, *mi'nnæn*, *su'ggæn*) on ollut pelkästään essiivin eikä lokatiivin merkitys. Kun Kettunen johtaa liivin datiivin funktiot alkuperäisestä lokatiivin merkityksestä, hänen lähtökohtansa on anakronistinen; emmehän mitenkään voi uskoa, että lokatiivin merkitys olisi muutamista partikkeleista kuten *kaukana*, *takana* (> liiv. *koügæn*, *tagān*) liivissä välillä palautettu *na-*, *nä*-kaasukselle kautta linjan.

SJÖGRENIN käsitys oli, että liivin *n*-loppuinen datiivi on nuori kehitymä, joka mahdollisesti kuvastaa lätiläisen kielenkäytön vaikutusta (Livische Grammatik 74). Ilmeisesti hän osuukin kaikessa olennaisessa oikeaan. Liivin datiivi näyttää olevan synkretismin tulosta, so. kahden myöhäiskantasuoma-

laisen kaasuksen, genetiivin (siihen luettuna myös ns. datiivi-genetiivi, jonka alkuperästä myöhemmin) ja essiivin, yhteensulaumaa. Niinkuin on huomautettu, liivin sananloppuinen *n* on alkuaan kadonnut vain tietyissä lausefoneettisissa asemissa (POSTI GLL 283). Genetiivin *n:n* kato on tapahtunut — ei tosin säännöllisesti — attribuuttina olevasta muodosta (tyyppi *izà kōrand*). Predikatiivina olevan genetiivin (tyyppi *s'e kōrand um izàn*) *n* oletettavasti säilyi, nimenomaan siksi, että tässä asemassa ko. taivutusmuodolla on attribuuttiin verrattuna itsenäisempi asema lauseessa ja sen päätteellä vastaavasti tärkeämpi tehtävä funktion ilmaisijana. Eräänlaisena paralleelitapauksena sopii viitata inarinlapin suhteisiin. Genetiivin *n* on täällä (yksitavuisia pronomineja lukuunottamatta) muuten kadonnut, mutta säilynyt eräissä adverbaalisen genetiivin tapauksissa, nim. verbi- ja nominikantaisissa modaalisisissa adverbeissa, esim. *sūūvvn* 'soutaen', *vāpzin* 'kulkien' (ks. lähemmin WIKLUND Festschrift Qvigstad 1928); *rāicin* 'rikki' («reiän» = IpEt. *rajgien* 'hullet', ks. BERGSLAND Røros-lappisk grammatikk 141), *sorèn* 'sykerryksissä' (esim. verkko). Kun liivin essiivin päätteessä tapahtui loppuheitto, tulivat essiivi ja adverbaalinen genetiivi samanasuisiksi alkup. *a-*, *ä-*vartaloissa, ja tämän yhteensattumisen voimme katsoa aiheuttaneen vastaavanlaisen tasoituspyrkimyksen muunkintyyppisissä nomineissa. Äänteellisessä suhteessa vei viimeksi mainituissa essiivi voiton genetiivistä, mutta uusi kaasuus sai erittäin laajan syntaktisen käytännön, se *kn* edeltäjiltään perimiensä genetiivin ja essiivin (esim. *s'edà ma küliz lapsän v. lts* 'das hörte ich als Kind', ks. Kettunen, Hauptzüge 59) funktioiden lisäksi siirtyi myös adessiivin, ablatiivin ja allatiivin funktioihin (vrt. Kettunen, mts. 69). On odotuksen mukaista, että liivin datiivilla ei ole lokatiivin funktiota; *kaukana*, *takana* -tyyppiset partikkelit muodostavat täällä erikoistapauksen kuten muuallakin itämerensuomessa.

Kettunen ei puhu mitään siitä, että Salatsin liivissä oli Kuurinmaan murteille ominainen *n*-datiivi aivan tuntematon (vrt. Sjögren, mts. 75). Hänen mukaansa Kuurinmaan liivin *n*-kaasuksen käyttö datiivina ja omistajaa osoittamassa habeo-ilmauksessa olisi ikivanha piirre. Salatsissa tunnettiin molemmissa mainituissa tapauksissa vain adessiivin ja allatiivin sulaumasta syntynyt *l*-kaasuus, millä käytännöllä on kantasuomalaiset juuret, esim. *ana minnel räski* 'gieb mir ein Wenig', *tuo minnel väta* 'bring mir Wasser', *täma om lapstel anab ama vāld* 'er giebt seinen Kindern allen (ihren) Willen'; *minnel om tul tiriteds* 'ich habe genug zu schreiben', *tämmel om juks ämmi rāmd* 'er hat ein einziges Buch', *milil pinnel om jalad salaskeds* 'welchem Hunde sind die Füsse zerschossen'. Tällaisten käytäntöjen selittäminen virolaisuudeksi tai muuten sekundäärisiksi olisi nurinkurista. Mutta niiden lisäksi Salatsin *l*-sijalla oli funktioita, jotka osoittavat sen vallanneen alaa alkuperäiseltä *n*-genetiiviltä ja erältä muiltakin kaasuksilta, siis aivan samoin kuin *n*-datiivi

on tehnyt Kuurinmaan liivissä. Muutamia esimerkkejä: *mē om izal jämal pulk lapst* 'wir sind viele Kinder des Vaters und der Mutter', *mies magub koras naizel* 'der Mann schläft zur Seite des Weibes, neben dem Weibe', *iza puogal sad jumer käl* 'der Vater fiel dem Sohne um den Hals', *sulli übil sälg asten aisailis* 'der Knecht stieg dem Pferde auf den Rücken', *ama, mis mill om, sie ka om sinnel* 'kaikki mikä minun (minulla) on, se on myös sinun' (Luuk. 15: 31); *sie puog läeb izal vast* 'der Sohn geht dem Vater entgegen', *päval vast* 'gegen die Sonne'; *sina mädl uod äbten* 'du hast uns geholfen', *täma kaibub, ku Jäkob om tämmäl rabben* 'er klagt, dass Jakob ihn geschlagen hat', *minnel näetis, ku ama sie mä kienub* 'es kam mir vor, als ob der ganze Boden sich drehte', *mädl tulab sie tied* 'es kommt uns zu das zu thun', *mü laps vanmadel ab kül* 'manches Kind gehorcht den Eltern nicht', *laskiged mädl sie kuolis kovam* 'lasst (lass) uns den Gestorbenen beerdigen', *ab juks minnel ab patik* 'keins gefällt mir', *täma om tädl jära vielen* 'er befiehlt euch', *jumalel ama šudak uskub* 'er glaubt von ganzem Herzen an Gott', *mina sinnul tännub, min jumal* 'ich danke dir, mein Gott', *puogal vajag pakül izal un sullil izandel* 'der Sohn muss dem Vater gehorchen und der Knecht dem Herren'. Ensimmäisinä mainituille esimerkeille on vertauskohta viron, vatjan, vepsän ja karjala-aunuksen tuntemassa adessiivin tai allatiivin genetiivisessä käytössä, joka on selitetty venäjän vaikutuksesta johtuvaksi. Eräillä toisilla taas on vastineensa ainakin virossa, mutta useat lausetavat ovat varmaan kaikille muille ims. kielille outoja. Voidaanpa sanoa, että Salatsin liivissä esiintyi *l*-datiivi, jonka käytäntö oli suurin piirtein sama kuin Kuurinmaan murteiden *n*-datiivin. Ilmiön selitys on todennäköisesti se, että kummallakin taholla on kyseessä lätiläinen vaikutus, joka on käyttänyt välikappaleenaan Kuurinmaan murteissa essiivin ja genetiivin sulaumasta muodostunutta *n*-sijaa, mutta Salatsin murteessa *l*-päätteistä adessiivi-allatiivia.

Liivin datiivi on ims. kielen kaasussyntaksissa yksinäinen ilmiö, minkä seikan jo sinänsä tulisi kehottaa varovaisuuteen päätelmien teossa. Olisi todella mielenkiintoista, jos vanhan kirjakielemme datiiviselle *n*-lle olisi osoitettavissa liivistä vielä laajemmassa mitassa käytetty aito vastine. Kyseinen, virolle ja vieläpä Salatsin liivillekin outo käytäntö on kuitenkin epäilyksittä liivin *n*-datiivin merkitystehtävistä kaikkein myöhäisimpiä. Sama koskee liivin datiivia omistajaa ilmaiseudessa habeo-lauseessa. Lauserakennetta *mī'n nūgrimis, tidārān um brūdganā* 'meine jüngste Tochter hat einen Bräutigam' (Kettunen, Hauptzüge 59) ei siten käy vertaaminen etelälappalaiseen lause-tyyppiin *dan alme, džen lieh luntie* [= ? *luntkie*] *būtš* 'der Mann hat zehn Renn-tiere', kuten Kettunen tekee (Herkunft 45); vain lappalaisella taholla esiintyy alkuperäinen genetiivi. Etelälapille ominainen genetiivin käyttö habeo-ilmauksessa, jolla käytännöllä on selvät vastineet mordvassa ja tšeremissä

(vrt. Bergsland, mts. 137), koskee myös monikon genetiiviä: *niejdaj* [mon. gen.] *repsš šilkə-čuhp ə* 'tyttöillä [on] punainen silkkimyssy'. Juuri näiden monikollisten lauseiden luulisi osoittavan äännehistoriaan perehtymättömällekin, ettei omistajaa ilmaisevan sanan muodolla ole mitään tekemistä lokatiivin kanssa. Kuuluuko sitten myös suomen lausetyyppi *pojan on nälkä* (*vilu, ikävä, pakko* jne.) vanhan käytännön rudimenttina etelälappalais-volgalaisen habeo-ilmauksen yhteyteen (vrt. BEKE SUSA XXX, 11), vai onko genetiivimuotoisen sijan esiintyminen siinä yleistymää lauserakenteesta *pojan tulee nälkä* jne., jossa *n*-latiivi olisi parhaiten ymmärrettävissä? Genetiivistä alunperin erilliseksi *n*-latiiviksihan SETÄLÄ (Suomen kielioppi 47) ym. ovat suomen datiivi-genetiiviä otaksuneet; toiset, kuten SZINNYEI (FUS² 62), ovat katsoneet sen juontuvan **n*-loppuisesta latiivista.² Lapista ei tietääkseni ole osoitettu ainoatakaan esimerkkiä genetiivi-instruktiivin kaltaisen muodon latiivisesta käytöstä substantiivien taivutuksessa. (Illatiivissa olevaa pääsanaa attributteina edeltävissä, genetiivimuotoisissa pronomineissa ja lukusanoissa sen sijaan voi piillä vanha *n*-latiivi, vrt. WIKLUND SUSA X 207—209.) Ei Kettusen etelälapista mainitsema *ahtšän* 'dem Vater' muotokaan (Herkunft 45) ole *n*-latiivi, kuten hän luulee, vaan illatiivi, jonka *-n* < **-jën*. TOIVONEN on FUF XXVIII 18 arvellut, että kaikki genetiivikeskustelussa esiin pulpahtaneet *n*-suffiksit (adjektiivin johdin, genetiivi-instruktiivin ja latiivin pääte sekä possessiivisuffiksissa omistettujen monetta osoittava *n*) olisivat pohjimmaltaan samaa alkuperää, mutta tämän ennako-oletuksen arvon ratkaisee vasta yksityiskohtainen tutkimus, jota *n*-suffiksit ahkerasta käsittelystä huolimatta edelleenkin kaipaavat. Kun Kettunen sanoo: »Näemmehän suomestakin, että genetiivin possessiivinen funktio on syntynyt datiivi-genetiivin välityksellä, esim. *isän poika* = isällä, isälle poika, kuten *Jumalan kiitos* = Jumalalle kiitos», on tähän vastattava, että suomesta emme sitä näe, koska ongelma on paljon monisäikeisempi kuin Kettunen arvaakaan. Mutta pahanpäiväisesti

² *n*-kaasusta koskevassa keskustelussa en muista mainitun tšeremissin adverbija *melän* (-*l*-) (vrt. PAASONEN—STRO Ost-tscher. Wb 71) 'kohti, vastaan' < *mel* 'paidan rintamus, etuhalkio' (< 'rinta') ja *tupän* 'selin, nurin, väärin' < *tup* 'selkä', joiden *n* on varmaan kantatšeremissiläinen. Jälkimmäisessä sanassa toteavat käytettävissäni olevat lähteet *n*:n sekä länsi- että itätšeremissistä, vaikka murteittain kyseiset muodot ovatkin langenneet yhteen *n*-päätteisten genetiivien kanssa (vrt. esim. BEKE Cs. Ny. 248, 261—262). En ryhdy tässä pohtimaan, onko tällä merkillisellä *n*:llä yhteyttä mordvan *n*-tapauksiin, so. genetiivi-instruktiivin päätteeseen sekä latiiviseen *n*:ään (esim. *kozön* 'mihin, kuhun'), tai permil. kielten adverbityyppiin *kimžn* 'umgestürzt'. Punnittaessa näiden tšer. adverbien päätten selitysmahdollisuuksia ei voitane ilman muuta sivuuttaa vastaavia tšuvassilaisia adverbijakaan (esim. *türDən* [instrumentaali] 'mit dem Rücken zugekehrt, verkehrt' < *türt* 'Rücken', ks. PAASONEN Csuvas szójegyzék 177); olisiko nim. tšuv. *n*:n liudennus tšeremissiläisessä käännöslaina-sekamuodosteessa ollut mahdollista? Mainittuja tšer. adverbija käytetään muuten myös adjektiiveina (esim. *melän-moyər* 'kankaan oikea puoli', *tupän-m.* 'nurja puoli'; kenties myös *tupän*, *təpən*, *tupni* 'itsepäinen, tottelematon' on identtinen *tupän* 'nurin, nurja' sanan kanssa),

sekoitetaan tämä muutenkin komplisoitunut kysymys, jos vielä *na-*, *nä-*lokaatiivikin siihen vallan aiheetta kytketään.

Yhtä tarkoituksettomia ovat eräät Kettusen tekemät etelälapin genetiivin ja suomen essiivin käytäntöjen rinnastukset (mp.). Esim. lpEt. *man betjen boatan?* 'an welchem Tage kommst du?' lauseen kohdalla viitataan suomen *minä päivänä* ilmaustyyppiin; oikea vertauskohta olisi ollut tšeremissin vastaava genetiivikonstruktio, esim. (J) *kođo γè·tsan* 'minä päivänä'. Sanonnalle *mañne* [= ? -*nm-*] *ñankereñ* 'ich bin müde' taas muka sopisi vastineeksi sm. essiivimuotoinen *väsyleneä*, vaikka lappalaisella taholla on kysymys samantalaisesta genetiivin adjektiivisesta käytöstä kuin Kettusen mainitsemassa *šuwon* [= ? *s-*] 'likainen' tapauksessa, siis: »minä [olen] unen (= uninen)».

Genetiivistä puheenollen todettakoon, ettei vepsässä esiintyvä mon. gen. **den-*päänteen loppu-*n:n* kato, niin mielenkiintoinen ilmiö kuin se periaatteelliselta kannalta onkin, ollenkaan valaise lapin monikon genetiivin *n:*ttömyyttä. Olennaisia ovat seuraavat tosiseikat: ensinnäkin jokin **kalajñ* < **kalajn* olisi ollut mahdoton ksm.-klp. kielimuodossa eli varhaiskantasuomessa, jossa sananloppuisia konsonanttiyhitymiä ei esiintynyt; toiseksi lapin pelkkää monikkovartaloa edustavalla mon. gen. *gülii* (< **kalaj*) tyyppillä on tarkka vastine samojedin mon. akkusatiivissa (vrt. Bergsland, mts. 122, JOKI FUF XXXII, Anz. 21—22). Toisin kuin Kettunen (Herkunft 36) päättelemme siis, ettei lapin mon. genetiivissä ole koskaan ollut *n:ää*. Tätä sijamuotoa ei voi äänteellisesti rinnastaa suomen mon. instruktiiviin. Puuttumatta pitemmälti sm. instruktiivityyppiin *kaloin* huomautan, että se on saattanut syntyä vasta kantasuomessa, aikana, jolloin toisen tavun loppuinen **j* oli jo vokaaliutunut tehden monikkovartalon vokaalisen taipumisen mahdolliseksi. Jos mon. gen. olisi kantalapissa päättynyt *n:ään*, niin kielen struktuuri olisi mon. tunnuksen ja *n:n* väliin välttämättä vaatinut sidevokaalin (**e*), koska puolivokaaliin päättyvän vartalon tai alivartalon konsonanttisesta taipumisesta yksikonsonanttisen päänteen edellä lapin kieli ei tunne ainoatakaan poikkeusta. Mainitunlaisesta sidevokaalin sisältävästä alkumuodosta taas ei nykyiseen heikkoasteiseen genetiivityyppiin olisi voitu mitenkään tulla. Kettunen luulee voivansa kuitata tätä asiaa koskevan tarkasteluni (Ostlp. Vok. 352—353) sanoilla »Ich lasse den mystischen 'Bindevokal' (hier) beiseite» (mts. 35). Sidevokaali-käsite ei ole fennougristien keksintöä, joten sen yleiskielitieteellistä aiheellisuutta ei tarvitse käydä tässä perustelemaan. Sm.-lp. sidevokaalin **e* voidaan tietenkin selittää, kuten on tehty, olevan lainautumaa *e*-vartaloisten sanojen paradigmasta. Hyvä esimerkki siitä, että sidevokaali oli tarpeen kielen rakenteelle vieraan sananloppuisen kaksikonsonanttisuuden välttämiseksi, on mon.gen. **kaladen* (*kalatñ* olisi ollut mahdoton). Kettusen väitteistä merkillisimpiä on se, että tämä myöhäsyntyinen **kaladen* tyyppi osoit-

taisi mon. nominatiivin *t*-päätteen alkuperäistä vokaaliloppuisuutta (mts. 36, aikaisemmin EKeel 1940 s. 251). Kun jo sm.-volg. yhteisaikana mon. nom. on ollut kiistattomasti *t*-loppuinen (v-klp. **t* > *k* muutos on voinut tapahtua vain absoluuttisessa lopussa ja mordvassa olisi mon. nom. päätteenä *d* eikä *t*, jos kyseisen konsonantin jäljessä olisi ollut vokaali, vrt. allekirj. Archiv für vergl. Phonetik V 148—149, RAVILA Vir. 1944 ss. 420—422), niin missä kumman jääkaapissa tuo Kettusen alkuperäiseksi oletama monikkosuffiksin vokaali olisi käytöstä poistettuna piileskellyt ehkä vuosituhansia ilmaantuakseen tarpeen tullen taas entiselle paikalleen, vieläpä suffiksiin, jossa *t*-aines Kettusenkin mukaan on »sekundär, analogisch» (Herkunft 16)?

Mitä tulee sekundäärisiin vokaalilisäkkeisiin, jotka ovat ominaisia vogulin akkusatiivin päätevarianteille ja ehkä ainakin »osittain», kuten olen arvellut, obinugr. taholla esiintyvälle *n* + vokaali -tyyppisille taiputussuffikseille, niin kyllähän tuollaisia epäperäisen vokaalin sisältäviä muodosteita on helppo luetella myös muualta: lpEt. akk. *T_gmm_g* (~ *T_gm*) 'sen', Arj. npl. *T_gh_g* (~ *T_gH*) 'ne', L *midja* (~ *mij*, *mā*) 'me', sm. murt. *nyty* sm murt. *nyty*, *nyte* 'nyt', *mute* 'mutta', *oni*, *ono*, *onu*, vir. murt. *one*, *ono* 'on'³, jne. Ei tällöisten eri tapauksissa tietysti eri syistä syntyneiden sekundäärysten muotojen sellaisiksi tunnustaminen meitä hyllyvälle pohjalle vie. Obinugr. kielissä on loppuheitto aikanaan saanut sellaiset mittasuhteet, että sopii kysyä, eivätkö tällä taholla nykyisin esiintyvät sananloppuiset vokaalit ole suurin piirtein kaikki sekundäärisiä. Näiden kielten jälkitavujen vokaaliston tutkimus on vasta alussaan, mutta se kuitenkin on nähtävissä, että siellä ovat vaikuttaneet aivan toisenlaiset lait kuin itämerensuomalaisissa kielissä, joten viimeksi mainittujen alalla saatu oppi ei tässä riitä. Kettunen lausuu mielipiteensä myös eräistä uralilaisen kantakielen seikoista: »Yleensäkin en uskoisi (se koskee myös monikon *t*:tä), että pelkkä konsonantti kykeni alkuaan synnyttämään jonkin tunnuksen tai sijapäätteen.» On yhdentekevää mitä kukin »uskoo»; vain perustelluilla mielipiteillä on merkitystä.

Yhteenvetona edellä olevasta tarkastelustani esitän seuraavan: Kuurinmaan liivin *n*-datiivia käsitellessään Kettunen tekee kauttaaltaan vääriä johtopäätöksiä. Tämä sekakaasus on genetiivin ja essiivin myöhäistä sulaumaa ja on lisäksi latin dativiin syntaktisista funktioista vaikutusta saaden omaksunut ulkoisilta paikallissijoilta eräitä niille kuuluneita käytäntöjä. (Datiivi-)genetiivin merkitystehtävien johtaminen lokatiivin funktioista, genetiivin *n*-päätteen palauttaminen *na*-, *nä*-päätteeseen sekä muidenkin sm.-ugr. yksikonsonanttisten suffiksien otaksuminen loppuheittoisiksi liivin datiiivin nojautuen on siis teoriointia ins Blaué hinein. On lisättävä, etteivät loka-

³ Näitä ja muita samantapaisia epäetymologisen päätevokaalin sisältäviä ims. muodosteita on MÄGISTE ansiokkaasti käsitellyt EKeel 1938 ss. 167—180

tiivin ja genetiivin yhteenkuuluvuutta olettaneet toisetkaan tutkijat ole päässeet sen vakuuttavampiin tuloksiin. Paljon tietysti selittää se, että kyseiset tutkijat ovat enimmäkseen tieteenalamme pioneereja ajalta, jolloin vertaileva sm.-ugr. kielentutkimus tosiaankin vielä oli lapsenkengissä.

Niistä huomautuksista, joita Kettunen tekee katsaukseni äänneopillisen puolen johdosta, suoriudun vähemmällä. Eteläisten ims. kielten keskivokaalien iän jätän käsittelemättä, koska Kettusella ei näy enää olevan mitään uutta lisättävänä aikaisemmin sanomaansa ja koska omasta puolestani katson jo vuosia sitten lehtemme sivuilla osoittaneeni hänen vastaväitteensä perusteettomiksi, olipa kysymys keskivokaalien luulutellusta alkuperäisyydestä tai esim. šeremissin vokaalikaliteetin merkinnästä. Kettunen esittää muunneltua totuutta, kun hän — oikein lainausmerkkejä käyttäen — sanoo minun puhuneen suomen »etu- ja taka-*e:n* ja *-i:n*» erosta. Olen hänen tarkoittamassaan kohdassa (Vir. 1945 s. 167) nimittänyt takavokaalin yhteydessä esiintyvää *e:tä* ja *i:tä* lievästi takavivahteisiksi, mikä vivahde niillä siinä asemassa onkin (vrt. lisäksi Vir. 1948 ss. 127, 300). »Ja mikä vokaalien paljous mahtuukaan 'šeremissiläiseen perussysteemiin'», oudostelee Kettunen sekoittaen ummet ja lammet. Sillä seikalla, millaisia nykyšeremissin toisen tavun redukoituneiden vokaalien variantit ovat kvaliteetiltaan (niitähän Vir. 1945 s. 166 kosketellaan), ei ole lainkaan yhteyttä kantatšeremissin vokaalifoneemien lukumäärään. En tiedä, mitä Kettunen tarkoittaa hämärillä vihjauksillaan puheen ollesla sm.-ugr. kantakielen konsonanttien lukumäärästä. Olisi suotavaa, että hän ruopuisi maneerimaisista huitaisuistaan sekä esittäisi selvästi ja perustellusti esiävän mielipiteensä, jos hänellä sellainen on. Siinä ainoassa kohdassa, josa hän puuttuu detaljeihin, luumme seuraavaa: »En puolestani ihmettelisi, vaikka sellainenkin ylen varmana pidetty kahtalaisuus kuin *s:än* ja *š:än* olemassa olo kantakielessä vastaisen tutkimuksen valossa kumoutuisi.» No niin, painomusteen ikuistamana tuokin lause on säilyvä, ja oma mielenkiintonsa sillä lienee ainakin niille tietemme historian kirjoittajille, jotka aikanaan ottavat yksityispiirteistä rakennellakseen Lauri Kettusen tutkijan-kuvaa.

Astevaihtelun iästä en ole lausunut mitään varmaa; huomautin vain useimpien sm.-ugr. kielten äännerakenteen kehityksen olleen sellainen, että astevaihtelu, jos kantakieli sen olisikin tuntenut, ei olisi voinut niissä säilyä. Tähän vastaa Kettunen, todellisia vastaväitteitä kaihtaen, patenttilauseellaan: »vain epämääräistä teoriointia.» Hän ei liene huomannutkaan, että hänen kiittämänsä Moór sanoo myös: »Schon theoretisch ist es schwer denkbar, dass sich in den permischen und ugrischen Sprachen Relikte des Stufenwechsels erhalten hätten» (ALH II 15). Moórin esittämiä perusteluita

vain voidaan kartuttaa. — Kyllä muuten minäkin ole Moórin tutkielman lukenut ja sitä melko laajasti arvostellutkin (FUF XXXII, Anz. 67—73).

Subjektiiivisuudessaan huvittavia ovat eräät Kettusen vokaalisointua koskevat mietteet. Se olisi hänen mukaansa ilmiö, joka voi eri tahoilla helposti syntyä mutta jonka häviämiseen tarvittaisiin jokin hänelle käsittämätön »dissimilatorinen [?] mahti». Asia on niin, että vokaalisointu voi — eri syistä — helposti sekä syntyä että hävitä. Sen katoamisessa osasta ims. kieliä ei ole mitään ihmeellistä. Vokaalisoinnun katoahan esiintyy alueilla, joilla myöhäiskantasuomen fonologinen rakenne yleensäkin on eniten muuttunut, hämmentynyt. Kaikkia tällaisia sekundäärisiä piirteitä, joiden ansiosta esim. vepsän äännestruktuuri muistuttaa periaatteiltaan melkoista enemmän mordvaa kuin suomea (vrt. esim. FUF XXIX 223—224), on tarkasteltava toisiinsa kytkeytyvinä.

Painosuhteita käsitellessäni minulla ei ollut syytä erikseen mainita Kettusen lappia koskevia havaintoja. Niiden luotettavuus on kyseenalainen, minkä käsitykseni toin julki siinä Suomalais-ugrilaisen Seuran kokouksessa, jossa Kettunen esitelmöi tästä asiasta. Epäilykseni perustan erityisesti siihen, että Kettunen väittää kuulleen pääpainoa toisella tavulla myös inarinlapissa, jossa pääpaino on, kuten omalta kuulemaltani tiedän, ehdottomasti aina ensi tavulla. (Inarinlapin painoa on perusteellisesti kuvaillut jo ÄIMÄ PhL I 80—93.) Sinänsä ei olisi ihme, vaikka jossakin norjanlapin alamurteessa umpinaiselle toiselle tavulle sattuva musikaalinen aksentti olisi voinut viedä mukaansa myös dynaamisen.⁴ Itse en ole sattunut sellaista milloinkaan havaitsemaan, vaikka olenkin vuosien varrella haastatellut useita eri seuduilta (en kylläkään Purnumukasta) kotoisin olevia tunturilappalaisia. Mutta kun en ole norjanlapin painotusta erikoisesti tutkinut, on minun turvaututtava tätä murretta käsitteleviin kieliopeihin ja muihin tietolähteisiin, jotka sisältävät yli sadan vuoden ajalta monilukuisia kuvauksia aksentista ja ovat yksimielisiä painon sijaitsemisesta ensi tavulla. Jonkun purnumukkalaisen normaalista painotuksesta mahdollisesti poikkeavien yksilöllisyyksien huo-

⁴ NIELSEN on todennut voimakkaan sävelkorkeuden nousun Pulmangin murteessa umpinaisella 2. tavulla silloin kun siinä on pitkä vokaali (Lærebok i lappisk I 29). Tässä yhteydessä lienee mainitsemisen arvoinen myös FRISIN huomautus, että lappalaiset ääntävät eräissä 2-tavuisissa sanoissa jälkimmäisen tavun, jos sen vokaali on pitkä, tietyllä painokkuudella, joka »helposti sekoitetaan aksenttiin»; suffiksin tai taivutuspäätteen sulkeuma toinen tavu äännetään samoin »jonkin verran suuremmalla painolla» (Lappisk Grammatik 12). Norjanlapissa umpinaiselle toiselle tavulle, varsinkin pitkävokaaliselle, usein lankeava vahvanpuoleinen sivupaino voikin sävelkorkeuden kohoamiseen yhtyneenä hämätä tottumattoman korvan. Lisäksi tulee »Sinnbetonung» (vrt. LAGERCRANTZ Sprachlehre des Nordlappischen 275: »Die Sinnbetonung hebt den für die gesammte Ä u s s e r u n g wichtigsten Teil hervor»), jonka ilmaantuminen sanan suffiksi osalle on varsin tavallista silloin, kun kielenopas harjaantuu luettelemaan paradigman eri muotoja peräkkäin ja tahtoo tähdentää, että ne eroavat toisistaan juuri siinä ja siinä suhteessa.

mioonotto koko sm.-ugr. kielikuntaa koskevassa, vain olennaisiin seikkoihin rajoittuvassa katsauksessani olisi ollut suorastaan harhaanjohtavaa.

Kettunen viivähtää eräissä muissakin lapin kieleen liittyvissä kysymyksissä. Aika, jolloin lapin erikoiskehitys on varsinaisesti alkanut, määräytyy lähinnä sen mukaan, kuinka vanhoiksi ims.-lp. balttilaiset lainasanat arvioidaan. (Vasta baltt. kosketusten jälkeen lapissa $\acute{s} > s$ sekä sellaiset vokaalistolle uuden leiman antaneet muutokset kuin esim. $a, o > uo$ ja $i, ü > á$ l. tavussa.) Jos siis baltt. kosketukset ovat alkaneet n. 500 eKr., niinkuin on ajateltu, niin lapin lopullinen erkaantuminen kantasuomalais-kantalappalaisesta eli varhaiskantasuomalaisesta kieliyhteydestä on voinut tapahtua aikaisintaan silloin. Minulla ei ole mitään sitä vastaan, että tuota aikarajaa siirretään taaksepäin, mikäli sellaista menettelyä vain voidaan sitovasti perustella. Käsi-tykseeni, että lappi on varhaiskantasuomen haarauma, jossa ei tarvitse olettaa mitään »protolappalaisia» substraatteja, mahdolliset kronologiset tarkistukset eivät tietenkään vaikuta sitä eikä tätä. Kettunen on oikeassa, kun hän sanoo minun pyrkineen duaalitutkimuksellani osoittamaan, että »lappi olisi eronnut varhaiskantasuomalaisesta kieliperheestä», mutta eksyy taas vääristelyyn lisätessään, mainittua vuosilukua 500 eKr. tarkoittaen: »ja vasta näin myöhään!» Yksinomaisena tarkoitukseni oli todistella, ettei lapin duaali ole sellainen tämän kielen ja itämerensuomen läheistä yhteenkuuluvuutta vastustava piirre, joksi se on usein leimattu. Niin vastenmieliseltä kuin jostakin itämerensuomen ahtaisiin näkymiin karsinoituneesta tutkijasta ehkä tuntuukin myöntää esim. duaalin tapaiselle ilmiölle kotipaikkaoikeutta esisuomesakaan, emme pääse mihinkään siitä, että sm.-ugr. kantakieli on ilmeisesti tuntenut duaalin ja että siis on myös asetettavissa kysymys: milloin duaali on esisuomesta kadonnut? Lapin duaalin ja monikon suffiksien äännetarkkojen vastineiden esiintyminen ims. monikon suffiksien joukossa sekä eräät kummallakin taholla persoonapronomineissa tavattavat erikoispiirteet tarjoavat tämän kysymyksen käsittelylle lähtökohdan, jota mielestäni ei sovi sivuuttaa. Suomen possessiivisuffiksilla on juurensa uralilaisessa kantakielessä, niin että jos niiden syntyä ruvetaan »omalta pohjalta» [!] selittämään, päädytään arvottomiin näennäisratkaisuihin. Tämä koskee myös sellaista possessiivisuffiksien yksityiskohtaa kuin tavallisesti omistettujen moneuden ilmaisimeksi sanottua n :ää. Jos Kettunen sen alkuperästä annetulla tyydyttävällä selityksellä, johon en ole viitannut, tarkoittaa omaa kirjoitustaan EKeel 1940 ss. 244—251, niin kerrattakoon vielä (vrt. edellä s. 18), että n esiintyy $s e k ä$ omistettujen moneutta ilmaisevana että yhtä omistettua tarkoittavien muotojen obliikvisijoissa aivan samalla tavoin suomessa, lapissa, mordvassa ja samojedissa; suomen n -koaffiksin monikollisen funktion tulkitseminen »omalta pohjalta» sekundääriseksi on siis pään puskemista seinään.

Kettunen ilmoittaa kannattavansa käsitystä lappalaisten samojedilaisesta alkuperästä. Mihin tämä käsitys pohjautuu? Muistin virkistykseksi mainittakoon lyhyesti seuraava. WIKLUND loi teorian protolappalaisesta kielestä nimenomaan siksi, että hän katsoi lappalaisten ja suomalaisten välisen rodullisen eron tällaista oletusta vaativan (UL 10—12). Lapin kielestä hän ei sitkeistä etsiskelyistään huolimatta löytänyt ainoatakaan hyväksyttävää protolappalaisuutta. Yhtyen noiden rotuseikkojen valossa varsin luonnolliselta tuntuvaan ajatukseen lappalaisten muinoin suorittamasta kielenvaihdoksesta NIELSEN kiinnitti katseensa samojedeihin. Perusteluksi hän esitti lähinnä sen, että lapissa ja samojedissa on eräitä yhteisiltä vaikuttavia poronhoitotermejä (vrt. FUF XIII 198—199, 204—205). Mutta niinkuin COLLINDER (Språkvetenskapliga Sällskapet i Uppsala Förhandlingar 1952—1954) tähän on huomauttanut, tällaiset sanathan voivat olla kummallakin taholla uralilaisen kantakielen perintöä. Sanavertailuilla (joista sitä paitsi melkoinen osa on ollut epävarmoja tai selvästi paikkaansapitämättömiä) lappalaisten kuviteltua vaellusta länteen ja asteittaista suomalaisugrilaistumista ei käy todistaminen. Saman metodin varassa voitaisiin yhtä hyvin väittää, että esim. suomalaisetkin ovat läpikäyneet yhtäläisen kielellisen muuttumisprosessin. Huomautettakoon siitäkin, että viimeaikaiset antropologiset tutkimukset eivät tunnu lainkaan tukevan lappalais-samojedilaista hypoteesia (vrt. LUNDMAN *Anthropos* 47, 1952).

Lopuksi muutama sana uralilaisen kantakielen yleisestä kieliopillisesta rakenteesta. Minusta on merkitsevintä se, että on olemassa melkoinen joukko suomalais-ugrilaisille ja samojedikielille yhteisiä morfologisia aineksia, joiden selittämiseen lainaksi jommaltakummalta taholta tai yhtäläisiin funktioihinsa erillisten rinnakkaiskehitysten kautta joutuneiksi meillä ei ole mahdollisuuksia eikä tarvettakaan. Kun puhumme uralilaisen kantakielen rakenteesta, ajatellamme luonnollisesti tuota kielimuotoa myöhäisimmässä vaiheessaan. Emme tiedä mitään uralilaisen kantakielen alkamisajasta emmekä millaista »varhaiskantaauralilainen» kieli on ollut. Uralilaisen kauden takaisia kantakieliä ja kieliyhteyksiä hahmoteltaessa liikutaan vielä sangen epävarmalla pohjalla. Edessämme olevien faktojen nojalla varsin kehittyneenä pidettävä myöhäiskantaauralilainen kielimuoto ei missään tapauksessa ole voinut syntyä yhtäkkiä. On paikallaan otaksua, että sen alkuvaiheista, jotka hämärä verhoaa katseiltamme, oli kulunut tuhansia vuosia.

*

Kirjoituksestani muodostui pakosta hajanainen, koska sen aineksina ovat prof. Kettusen eri yhteyksissä esittämiäni, varsin monenlaisia seikkoja koske-

vien käsitysten johdosta tekemät vastahuomautukset.⁴ Tehtäväni ei ole ollut mitenkään mieluisa, sillä en ole tätä polemiikkaa etsinyt; päinvastoin juuri sitä välttääkseni olen — mielestäni hienotunteisesti — vaitiollen sivuuttanut Kettusen mielipiteitä, jotka eivät kestä kritiikkiä. Vastineen laatiminen on kuitenkin ollut tarpeen, koska kaikkien Kettusen kirjoituksen lukeneiden ei liene mahdollista ottaa kantaa siinä esitettyihin väitteisiin. Vastaväittäjäni »Herkunft»-tutkielma, johon olen edellä joutunut muutaman kerran viittaamaan, antaisi vielä aihetta moniin huomautuksiin, mutta ne jääkööt sillensä.

ERKKI ITKONEN

⁴ Niistä kaikkein irrallisin kohdistuu eräissä tutkimuksissani esiintyvään 'Sprechakt'-terminiin. Kettusen alaviite 8 (s. 304) saakoon vastineekseen alaviitteen myös minulta. — Selvitellessäni italapin murteiden kvantiteettisysteemien kehitystä totesin, että COLLINDERIN jo aikaisemmin samalla alalla (FLQu 83—267) noudattama menetelmä operoida ei tavun, vaan l a a k s o t a v u n (Lauttal) käsitteellä oli ainoa mahdollinen. Tavuraja nim. ei ole näytellyt lapille ominaisen kvantitatiivisen struktuuril. hahmovaihtelun kehityksessä minkäänlaista osaa. Tuon vaihtelun ilmenemyksinä ovat struktuurityypit, tietyn (klp.) tavumäärän sisältävät saneet tai saneenosat. Ne ovat sekä kvantitatiivisia että rytmillisiä yksiköitä, jotka käsittävät intensiteettikulun kannalta hallitsevassa asemassa olevan (so. pääpainollisen tai vahvasti sivupainollisen) huippuäänteen alusta paussiin tai toisen, samanlaisessa asemassa olevan huippuäänteen alkuun ulottuvan äänneaineksen. Näin määriteltävää struktuurityyppejä vastaavan foneettisen termin löysin ÄIMÄN Yleisen fonetiikan oppikirjasta »Puhetahti, fraasi»-otsikolla varustetusta kappaleesta (s. 204), joka alkaa sanoilla: »Tavua l. oikeammin l a a k s o t a v u a [harv. minun] laajempi foneettinen ilmiö on puhetahti.» Äimän terminologiassa puhetahdilla ei ole siis enen tavanmukaista merkitystä: »puheessa vahvapainoisen t a v u n [harv. minun] aloittama tai hallitseva tavuryhmä» (kuten Nykysuomen sanakirjan määritelmä kuuluu), ja tässäpä onkin se salakari, johon Kettusen pursi tällä kertaa puuttui. Moite väärinkäsityksestä kohdistuu häneen eikä minuun. (Äimällä vastannee 'fraasi' tavanomaista puhetahtia: »V u o r i t a v u a [harv. minun] lähinnä laajempi foneettinen ilmiö on f r a a s i. Se on äännös, joka on kahden absoluuttisen paussin välillä.») Äimän suppeasta puhetahtia koskevasta esityksestä ei ilmene, lukeeko hän myös vahvasti sivupainollisen huippuäänteen sellaiseksi »ensiaasteiseksi huippuäänteeksi», joka hänen mukaansa on puhetahdin rajana, mutta hänen määritelmänsä näin tulkitseminen on luvallista jo siitäkin syystä, että a i n o a siinä mainittu laaksotavua laajempi yksikkö on puhetahti. Lapin kannalta taas on pakko rinnastaa vahvasti sivupainollisen huippuäänteen aloittama saneenosa pääpainollisen huippuäänteen aloittamiin, 2—3 laaksotavua käsittäviin äännöksiin, jotka kiistattomasti ovat puhetahteja Äimän tarkoittamassa mielessä. Lapin aste- ja struktuurivaihtelun luonnetta syvällisesti analysoinut WOLFGANG SCHLACHTER käyttää tutkimuksessaan »Lappisches im lappischen Stufenwechsel» hänkin Sprechakt'-sanaa laaksotavua laajemman ilmiön nimenä. Varsin hämmästyneenä havait'sen fonetiikan ent. vt. professorin kirjoittavan tällaistakin: »Yksinkertaisesti Itkonen on sekoittanut termit 'tavupaino' ja 'puhetahti', josta Jespersen käyttää nimitystä 'rhyt[h]mischer Druck'.» En minä tavupainoa (Silbenakzent) sekoita puhetahtiin enkä olisi uskonut kenenkään muunkaan sekoittavan; Jespersenin termillä 'rhythmischer Druck' ei liioin ole mitään tekemistä puhetahdin kanssa, J. tarkoittaa sillä sananmukaisesti rytmillistä painoa (vrt. esim. SADENIEMI Metriikkamme perusteet 97). — On tietysti myönnettävä, että 'puhetahti' ('Sprechakt') -termin käyttö kahdessa merkityksessä on epämukavaa ja voi aiheuttaa väärinkäsityksiä muillekin kuin Kettuselle, ja olen puolestani valmis luopumaan omasta käytännöstäni (jossa 'puhetahti' on kyllä esim. äännehistorialle hyödyllisempi kuin yleisemmässä merkityksessään), jos vain sopiva uusi nimitys kyseiselle asialle esitetään. Sadeniemi tarkoittaa (mts. 55) 'tahdilla' muuten samaa kuin mitä minä olen kunnioitettua opettajaani Äimää seuraten tarkoittanut 'puhetahdilla' (Jespersen mts. 253 esittää 'tahdin' ja 'puhetahdin' synonyymeina) paitsi että hän lähtee tavun eikä laaksotavun pohjalta. Siis 'tahtikin' on jo varattu toiseen funktioon.

Über den Lokativ und Genitiv u.a.

Der Aufsatz ist eine Erwiderung auf die polemischen Anmerkungen, die LAURI KETTUNEN zu dem vom Verf. auf S. 1—21 dieses Jahrgangs unserer Zeitschrift veröffentlichten Artikel (deutsches Referat »Über Laut- und Formenbau der finnisch-ugrischen Ursprache«) und zu einigen früher erschienenen Untersuchungen auf S. 298 — gemacht hat. Besonders wendet der Verf. dem sog. Dativ der livischen Sprache mit der Endung *-n* Aufmerksamkeit zu, der dem finnischen Essiv (Endung *-na*, *-nä*) und Genitiv (Endung *-n*) entspricht und in dem Kettunen einen Beweis dafür hat sehen wollen, dass der Genitiv sich aus dem Lokativ-Essiv entwickelt hätte. In Wirklichkeit ist der livische Dativ deutlich ein Ergebnis eines Synkretismus, ein später Mischkasus, in dem der Essiv und der Genitiv des Urfinnischen verschmolzen sind. Offenbar hat dieser Kasus unter dem Einfluss des lettischen Sprachgebrauchs auch Funktionen des Adessivs, Ablativs und Allativs angenommen und sich so zu einer Art von Dativ entwickelt. Eine späte lettische Einwirkung hat in diesem Kasus schon A. J. SJÖGREN gesehen. Kettunen übergeht die wichtige Tatsache, dass man in dem livischen Dialekt von Salis, der noch im vorigen Jahrhundert in Livland gesprochen wurde, einen derartigen *n*-Dativ überhaupt nicht gekannt hat; stattdessen gab es in dieser Sprachform eine Art von *l*-Dativ, der auf

der Grundlage des Adessivs und des Allativs entstanden war und ebenfalls sicherlich einen Einfluss der lettischen Sprache beweist. Der Verf. kritisiert im Vorübergehen auch Kettunens Untersuchung »Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs«, wobei er zeigt, dass die Vergleiche, die Kettunen auf Grund eines in verschiedenen Sprachen gesammelten Materials zwischen den Funktionen des Lokativs und denen des Genitivs zieht, willkürlich sind oder auf falscher Deutung des Beispielmaterials beruhen.

In dem Aufsatz werden kurz auch solche Fragen behandelt wie die Bindevokale und die sekundären Endvokale, die Chronologie der in den südlichen osfi. Sprachen anzutreffenden Mittelvokale, Entstehung und Chronologie der fiugr. Vokalharmonie, das Alter des Stufenwechsels, die Akzentverhältnisse der lappischen Sprache, der Ursprung der Lappen und ihrer Sprache, das Verhältnis zwischen Urlappisch und Urfinnisch, der Dual des Lappischen, das Koaffix *-n* der Possessivsuffixe, die allgemeine grammatische Struktur der uralischen Ursprache u.a. Der Verf. weist überall die Einwände zurück, die Kettunen gegen seine Auffassungen erhoben hat; dabei wird gezeigt, dass diese Einwände entweder gar nicht begründet worden sind oder dass ihre Begründungen Mangel an Sachkenntnis beweisen.

ERKKI ITKONEN